

Az olasz védővamos politika eredményei.

A XX. század első évei egész Európára meghozták a protectionismus újjáébredését, mely pedig már a megelőző évszázad nyolczvanas éveiben indult ki a tengerentúli verseny által fenyegetett agráriusoktól. Hogy mezőgazdaságát védje és felvirágoztassa, Németország lett az újraéledt vámpolitikai irányzat leghűbb bajnoka. Vasszigorral megszerkesztett 1902. évi tarifájának hatása alatt a legtöbb európai állam

kénytelen volt szintén csaknem prohibíciós vámokat életbeléptetni. A féktelen protectionismus azonban különösen az utóbbi néhány év alatt oly erővel hatott közre a népesség megélhetési viszonyainak súlyosbításában, hogy a külföldön mindenütt a fogyasztók egyre hangosabban adnak kifejezést a tűrhetlenné váló állapotoknak. Az agráriusok tyrannismusára a német nép a legutóbbi választások alkalmával a socialista képviselők számának óriási arányú emelésével felel; az Egyesült-Államokban a trustök monopóliumához vezető védővamos tarifa a republikánusok uralmát dönti meg; ezek helyébe a demokraták lépnek élükön WILSON elnökkel, kinek programjában első pontként szerepel a túl magas védővámok nem ritkán 50%-kal való leszállítása, a megélhetésnek ez úton is olcsóbbá tétele. Franciaországban MOLINARI számításai alapján a védővamos régime évente másfélmilliárddal drágította meg a lo gyszasztást, YVES GUYOT szerint¹⁾ pedig egész Franciaország lakosságának 95%-a nyög az új vámrendszer igája alatt, míg a tisztán ipari népességnek csupán csak 14%-a az, mely a magas védővámok által istápoltt iparágak folytán kedvezőbb anyagi viszonyok közé jutoti; oly tények ezek, melyek a védővámok francia híveit arra kényszerítették, hogy egyenként visszavonják eddig hangoztatott érveiket s végül is csupán abba az inkább csak elméleti jelentőségű tételbe kapaszkodjanak, hogy a védővám a magas árak fenntartásával a nemzeti termelés fokozásának egyik legfőbb eszköze. E tételben is benne van már, amit egyébként általában mindenütt tapasztalunk, hogy a drágaságnak egyik főoka a magas vámvédelem; az okozat pontos meghatározása azonban a külföld országaira is nehéz, de különösen beható tanulmányt követel nálunk az Ausztriával fennálló különleges viszony folytán. Mindenesetre a mérsékelt mezőgazdasági védelem és iparpártolás e módja átmenetileg igazolt, magasabb gazdasági fokon azonban kétélű fegyver, mely nemcsak a fogyasztók helyzetét súlyosbítja tetemesen, hanem a többi állam részéről az egyes nemzetek gazdasági életére egyenesen vészthozó megtorlásra vezethet, mint azt alább az olasz-francia példából látni fogjuk.

Azokról a gazdasági pusztításokról, melyeket a rosszul alkalmazott védővámok Oroszországban, Spanyolországban, Görögországban, az Egyesült-Államokban és Kanada an okozlak, megkapó képet fest STONE »The double tariff system« című dolgozatában. Olaszország kereskedelemügyi ministere, FRANCESCO NITTI, csak nemrég jelentette ki, hogy bár némely iparágat még egyidőre az eddigi vámvédelemben kíván ugyan részesíteni, azonban nem zárkozhatik el azon jelenség

¹⁾ Le commerce et les commerçants. Paris 1912.

elől, hogy azok a körülmények, melyek a technikai és gazdasági hátramaradottság miatt indokolttá tették az eddigi magas vámvédelmet, ma már nagyrészt megszűntek. A jelen pillanattól kezdve a kiviteli lehetőségek emelésére, a külkereskedelmi szervezet fejlesztésére kell a legfőbb súlyt helyezni, ami csupán méltányosabb vámpolitika mellett lesz lehetséges.

Lássuk most már közelebbről Itália külkereskedelmi politikáját, mely igen értékes tanulságokat nyújt. Még 1910. év végén az olasz földművelésügyi miniszter, LUIGI LUZZATI, felhívta a kiválóbb gazdasági egyesületeket és kamarákat annak alapos kifejtésére, hogy melyik vámpolitikai irányt tartják a rövidesen elkövetkezendő külkereskedelmi tárgyalásoknál célravezetőbbnek: a szerződéses avagy pedig az autonóm vámtarifa megvalósítását. A kamarai jelentések közül különösen a milánói, a pisai, a mantovai és a bresciai kamarák előterjesztése említésre méltó, melyek mind sürgetik a külkereskedelmi politika reformját s e reformhoz mindegyikük részletes javaslatot dolgoz ki. A milánói kamara, mely a legérdemesebb munkát végezte, súlyt helyez elsősorban arra, hogy az eddigi vámpolitikai régime eredményei statisztikai adatokkal pontosan megállapíttassanak. Érdekes és tanulságos a többi kamarai jelentés is; közülök egyik sem várja a gazdasági fellendülést, kizárólag a magas vámvédelemtől, hanem valamennyi az olasz gazdasági viszonyok tárgyilagos mérlegelését tekinti a kiindulás alapjául. E körülmény annál inkább szembetűnő, mert az olasz nagyipari érdekképviseltek, amelyek véleményét a Luzzatti kormány szintén kikérte, kivétel nélkül a vámok további emelése mellett nyilatkoztak; így pl. a textilipari szövetség a szövőipart védő tarifák 30%-os emelését tartja szükségesnek s alig valamivel szerényebbek a többi iparág követelése is.

A vámpolitikai kérdések tárgyilagos megvilágításához legújabbán néhány kiváló olasz gazdasági író is értékes anyagot szolgáltatott. Első helyen áll ezek között BONALDO STRINGIER terjedelmes monographiájával,¹⁾ melynek számos lapja amellet tanúskodik, hogy írójuk szintén a protectionista törekvések lelkes híve. Ugyancsak ily irányú FONTANA-RUSSO kereskedelmi akadémiai tanár dolgozata, melyet a »Revue Economique Internationale« 1911. évi február havi számában tett közzé.

Ezzel szemben napról-napra nő azoknak a száma, kik az olasz vámpolitikát liberális elvek szerint kívánják irányítani az 1917. évi külkereskedelmi szerződések megkötésekor. Ez irány legkiválóbb szószólója az olasz közgazdasági irodalom-

¹⁾ Gli scambi con l'estero e la politica commerciale italiana dal 1860 al 1910, Roma 1912.

ban GIUSEPPE PRATO, ki a »Riforma Sociale« egyik utóbbi számában élénk színekkel festi azt a gazdasági pusztulást, melyet a helytelenül és túlzott mértékben alkalmazott proteccionismus az elmúlt évtized alatt olasz földön véghez vitt. És valóban gazdasági pusztulás lépett Itáliában az utolsó tíz év gazdasági politikájának a nyomába. A túlzott ipari Proteccionismus hatása alatt a mezőgazdaság főágaiból, mint az olajfa, déligyümölcs (czitom, narancs, mandola stb.) és szőlő termelésében megkötött tőkék a magas ipari vámvédelem csábítására kivonattak s ipari vállalatok tömeges alapítására fordítottak; ennek következtében néhány év múlva, oly mérvű ipari túltermelés állott elő, mely a kedvezőtlenebb viszonyok között dolgozó vállalatok egész légióját döntötte halomra,¹⁾ Viszont a mezőgazdaság, mely a belterjes művelési ágaknál töke nélkül nem tudott fejlődni, csakhamar szintén a visszaesés jeleit mutatta, mit az egyre rohamosan növekedő kivándorlási adatok bizonyítanak leginkább.

Középső és Délolaszország mezőgazdaságának első fel-
lendülése az 1860-1888. évekre esik. A világpiacon emelkedő árak hatása alatt az olasz bankok figyelme már a hatvanas évek elején a speciálisan olasz mezőgazdasági ágak felé fordul. Mind több és több legelőt és szántóföldet ültetnek be szőlővel, mandola- s különösen czitrom- és narancsfával. A földnélküli olasz paraszt, a contadino, is megembereli magát abban a reményben, hogy ez új termelési ágak a kedvező termelési viszonyok folytán őt is rövidesen a birtokosok sorába fogják emelni. A töke és 'munka vállvetett összműködése helyenkint bámulatos eredményeket ér el rövid két évtized alatt. Az 1803-iki, majd az 1881-ben Franciaországgal kötött kereskedelmi szerződések az olasz mezőgazdasági termékeknek kitűnő piacot biztosítottak, annyira, hogy rövid időn belül az olaj kivitele megkétszereződött, a déligyümölcs kivitele háromszorosára, a borkivitel pedig tízszeresére emelkedett.

Az 1881. évi egyezménynek a lejárat előtt négy évvel való felmondása s az erős védővamos szellemben megalkotott új olasz vámtarifa vontá maga után azt a kíméletlen vámháborút a két ország között, mely beláthatatlan időre megbénította a »Mezzogiorno« egész gazdasági fejlődését.²⁾ Az osztrák-magyar monarchiával és a Németbirodalommal 1802-ben, majd hat évvel később a Franciaországgal kötött szerződések, melyek az olasz ipari védővámokat mérsékeltek s ezért cserébe bizonyos kisebb jelentőségű kedvezményeket nyertek az olasz mezőgazdasági termékek kivitele számára, csak igen kis mértékben járultak a helyzet javításához, mert

¹⁾ L. K. LKMONON: L'Italie économique et sociale. Paris 1912.

²⁾ I. il mezzogiorno c lo Stato italiano. Bari 1911.

a mezőgazdasági termékek kiviteli érdekeit nem igen módították elő, úgy, hogy LUZZATI 1900 áprilisában az Accademia dei Lincei nagygyűlésén joggal mondhatta, hogy az olasz mezőgazdaságot újra meg kell teremteni.

Hogy a miniszerelnököt e kijelentésében nagyon is alapos megfontolás és az olasz mezőgazdaság minden ágának részletes ismerete vezette, azt a legkiválóbb olasz nemzetgazdák, mint PARETO, de Vin, GIRETII, COLLETTI és mások számos ily értelemben írott munkája bizonyítja. Az olasz gazdasági politika e legfontosabb kérdésével ALBERTO CARONCINI foglalkozott mégis a legbehatóbban. Szerinte a nyolcvanas évek végén kitört olasz-francia vámháború pótolhatatlan veszteséggel sújtotta az olasz mezőgazdaságot, mert egyszeribe elvesztette a franciaországi vevők elmaradásával azt a piaezot, melynek kívánalmaihoz a maga termelési berendezéseit évek során teljesen hozzáfőrmálta volt.

A Mezzogiorno mezőgazdasági productumainak egész kivitele, mely eddig Franciaországban talált elhelyezést, visszahullott a belföldi piaezokra, hol természetesen nagy áresést okozott; de még ez alacsony árat is alig tudta a rendkívül magas ipari védővámoktól agyonsanyargatott fogyasztó megfizetni. A kormány ugyan vasúti tarifaengedményekkel és egyéb szállítási kedvezménynyel igyekezett új piacokat teremteni, azonban csakhamar kitűnt e kedvezmények teljes elégtelensége ily nagyarányú válsággal szemben, mely az olasz gazdasági élet minden terén egyre nagyobb áldozatokat követelt.

A prohibitív francia vámtarifa az olasz mezőgazdasági kivitelnek útját állván, a rendelkezésre álló tőke északra húzódott s az ottani védővámokkal körülbástyázott iparvállalatokban keresett elhelyezést, sőt minthogy a Mezzogiorno gazdaságainak eddigi rentabilitása a francia piac elvesztésével tetemesen alászállott, az e gazdasági üzemektől kivonható tőkék is északra vándoroltak.¹⁾ Hiába próbálkozott a kormány a gabonavámok folytatólagos emelésével; ezzel is a kitűzött czéllal éppen ellentétes hatást ért el, t. i. azt, hogy gabonatermelés a vámvédelem mellett oly silány földekre is kiterjesztetett, melyekről rövidesen kitűnt, hogy a túlságos magas termelési költségek a nyers jövedelmet csaknem egészen felemésztik. A kiscgazdákat és törpebirtokosokat annyira megtévesztette a gabonavám hatása alatt felszökött búzaár, hogy a legterméketlenebb hegyvidékeken is megkisérlették a gabonatermelést s a busás hozadék reményében nem egy hegyoldalon gyűjtötták fel az erdőt, hogy gabonával ültessék be az irtásokat; néhány évi elkeseredett küzködés után pedig

¹⁾ L. ALBERTO CORONCINI idézett munkáját.

kénytelenek voltak mint anyagilag teljesen tönkrement egyének a tengerentúli kivándorlók anélkül is aránytalanul nagy tömegét szaporítani.

Az 1892-ben néhány közép-európai állammal megújított szerződés már valamivel liberálisabb, s különösen a svájci mérsékeltebb vámtarifa a délolasz kivitel ismét lélekzethez juttatja. E szabadelvűbb felfogás rövid idő alatt tapasztalt eredményei arra ösztönzik az érdekelt exporteireket, hogy heves harcot indítsanak a védővamos politika ellen, mely a külföld részéről csak megtorlást idéz fel. A pugliai gazdák mind szélesebb agitációt fejtenek ki, s lassankint egész Délolaszországot megnyerik, melyet a túlzott protectionismus már a legnagyobb gazdasági válsággal fenyegetett. Mind több és több tagot számlál az új liberális irány az olasz nemzetgazdaság tudományos művelői sorából is, kiket széleskörű vizsgálódásaik vezetnek oda, hogy ők is az eddigi vámpolitika megváltoztatását kívánják a kormánytól. Egyes termelési ágakról készült tanulmányok élénk színekkel ecsetelik, hogy míg egyrészt a mezőgazdasági termékek elvesztették eddigi piacukat s az igénytelen belföldi fogyasztásra szorítottak, addig az óriási védővámokkal körülvett iparágak távolról sem felelnek meg a hozzájuk fűzött reményeknek.¹⁾ Egyik szellemes olasz gazdasági író szavai szerint az 1887-iki vámtarifa kiereszkolt kölcsön volt, melylyel az ipari üzemek a fogyasztók zsebéből maguknak a modern berendezésekhez szükséges tőkét előlegezték.²⁾

Sajnos azonban, hogy e szellemes megjegyzés csak részben mondható igaznak, mert az agyonvédelmezett üzemek éppenséggel nem siettek, hogy gyári berendezéseiket a modern követelményekhez képest átalakítsák és kiegészítsék. Éppen ez «a körülmény az ellenpárt kezében az egyik legerősebb fegyver. A Reggio di Calabriában nemrég alakult socialpolitikai egyesület szemléje igen érdekes cikket közöl e kérdésre vonatkozólag ALFIERI mérnöktől, mely élénk világot vet az olasz ezukoriparnak az óriási vámvédelem által fejlesztett kinövésére; ez anomáliák szinte tipikusoknak mondhatók a legtöbb nagyipari üzemre is. ALFIERI-től megtudjuk, hogy a 88 lírás vámtétellel sújtott külföldi nyersezukur ára az olasz piaezokon 116 lira, tehát a 67.2 lira termelési adó levonása után, melynek azonban alig héttizedrésze folyt be tényleg a kincstárba az u. n. »sistema di accertamento« következtében, a

¹⁾ L. E. GIRETTE: The misdeeds of protection in Italy London 1912

²⁾ CABIATTI: L'Italia e i trattati di commercio ez. munka 94 oldal szerint »un prestito forzoso caricato sulle varie classi di consumatori per anti ipare ai industriali i capitali di cui essi abfcersognvano per riforniro di machinario moderno i loro stabilimento.«

vámvédelem a cukorgyárosoknak minden métermázsa cukor után 70 lira hasznot hajtott. Elképzelhető, hogy az eleinte óriási haszonnal kecsegtető ipari foglalkozás egyszerre a cukorgyárak egész tömegét teremtette meg, hiszen a külföldi üzemek üzleti mérlegében már az is jelentős szerepet játszott, ha a cukrot métermázsként néhány fillérrel lehetett olcsóbban előállítani. Míg azonban közvetlen a vámtarifa életbelépése utáni időben alapított gyárak rövid ideig tényleg legalább 40-50%-os osztalékot fizettek, addig néhány év múlva a 13-ról 33-ra emelkedett cukorgyárak nagy része felszámolás alá került s a befizetett részvénytőke csaknem egészen odaveszett. E végzetes bukás természetesen számos tényezőre vezethető vissza. Így a szédületes cukorgyáralapítás idején kétszeres áron vették meg a külföldről azokat az ócska berendezéseket és gépeket, melyek a legtöbb esetben már csak beolvasztásra voltak jók, értéktelen termelési szabadalmakat méregdrágán vásároltak, számos gyár megengedte magának azt a fényűzést, hogy száz és száz kilométer távolságról szállította a termeléshez szükséges nyersanyagot, majd pedig, amire még nem volt példa a cukorgyártás történetében, néhány cukorgyár belátva azt, hogy a távoli vidékekről beszerzett nyersanyag szállítási költségei a nyers haszon tetemes százalékát felemésztik, egyszerűen összeszedelődött s oly vidékre tette át székhelyét, hol a szükséges cukorrépat helyben vagy nem nagy távolságról szerezhette be; természetesen ez a költözködés végeredményben mindenkor néhány százezer lírába került, pedig a nápolyvidéki répa sem volt sokkal használhatóbb, mint a segni-i s a piacenzai sem volt inkább acclimatizált növény, mint a cremonai, mert vetőmagul mindenütt a középeurópai cukorrépa magját használták. E különféle módon véghezvitt ropant értékpocsékolás természetesen csak az óriási vámvédelem mellett volt lehetséges, melynek terhét közvetve a fogyasztó viselte. Az olasz kormány 1902-iki cukoradó revisiója, mely a dissimulált védelmet a »systema di accertamento« részlegesen megszüntette, a cukoripar válságát tetemesen elősegítette. Az időközben bekövetkezett túltermelés a bruxellesi cukoregyezmény értelmében nem nyerhetett kellő levezető csatornákat a külföldi piacok felé sem; végül az olasz cukoriparnak megadta a kegyelemdőfést az 1910. évi július hó 17-iki törvény, mely a termelési adót hat éven keresztül évenként egy lírával emeli.

Az olasz iparnak szándékosan ezt az ágát választottuk, mint amelyik legvilágosabban bizonyítja a helytelenül és túlzottan alkalmazott védővamos politika rombolását. Emellett azonban hasonló eredményeket láthatunk a legfontosabb ipari termelésnek úgyszólván minden ágában is; így különösen a

textiliák gyártásában, a pamutiparban¹⁾, a vas és fémiparban²⁾, valamint a selyemiparban.³⁾ Az ipari termelésnek helytelen irányba való terelését látjuk abban a körülményben is, hogy nemcsak azon iparágak számára adta meg az olasz vámpolitika a támogatást, melyek fejlődésére az ország speciális viszonyai mellett számítani lehetett, hanem az iparnak minden nemét szinte erőszakosan akarta meghonosítani. Ez a téves felfogás, egyrészt a magas termelési költségek miatt megfosztotta a mesterséges eszközökkel is csak alig fenntartható iparágakat attól, hogy a külföldi piacokon felvehessék a versenyt, másrészt a belföldi fogyasztókra rótt oly súlyos terheket, melyek ellen az olasz nép mind hangosabban tiltakozik. A túlságba vitt védővamos rendszernek Olaszországban ezek után előreláthatólag meg kell dőlnie, mert az ipari termelésnek a mezőgazdaság rovására . történt megökölatlan kiterjesztése túltermelés, vállalatok, tőkék, existenciák egész sorának pusztulására, s a gazdasági érdekellentétek oly kiélesedésére vezetett, mely az eddigi irányelvek megváltoztatása nélkül kétségkívül a legsúlyosabb socialis forrongásokat fogja felidézni. Hogy az elzárkózás politikája Olaszországban is elérte tetőpontját, mely után csak liberálisabb aera következhetik, azt az olasz kormánynak az 1917. évi kereskedelmi szerződések tárgyalásakor lesz alkalmáa bizonyítani, annál inkább, mert az ország 3 milliárd értékű behozatalából csak 700 millió lira esik azokra az árukra, melyekre szerződéses vámtételek nyertek alkalmazást.

Petheő Kálmán.